

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain ja tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rangaistusten täytäntöönpanosta annettua lakia ja tutkintavankeudesta annettua lakia siten, että lakeihin lisätään säännökset vankeinhoitoviranomaisen oikeudesta ilmoittaa vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja laitoksesta poistumisesta asianomistajalle tai eräille muille henkilöille laissa säädetyissä tilanteissa. Ilmoittamisoikeus vapauttamisesta olisi, jos olisi perusteltua syytä epäillä, että vanki syyllistyy toisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Esitys perustuu Euroopan unionin

neuvoston 15 päivänä maaliskuuta 2001 hyväksymään puitepäätökseen uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä. Rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin ehdotetaan lisäksi tehtäväksi vähäinen täsmennys.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 22 päivänä maaliskuuta 2002, jolloin jäsenvaltion on saatettava puitepäätökseen 4 artiklan noudattamisen edellyttämät säännökset voimaan.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYSLUETTELO.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1. Nykytila.....	3
1.1. Euroopan unionin neuvoston puitepäätös uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyssä.....	3
1.2. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	3
2. Esityksen tavoitteet ja ehdotetut muutokset.....	5
3. Esityksen vaikutukset.....	6
4. Asian valmistelu.....	6
5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja.....	6
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	8
1. Lakiehdotusten perustelut.....	8
1.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta.....	8
2 luku. Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistusten ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanosta.....	8
7 luku. Muutoksenhaku.....	9
1.2. Laki tutkintavankeudesta.....	9
2. Voimaantulo.....	9
3. Säättämisjärjestys.....	9
LAKIEHDOTUKSET.....	11
rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta.....	11
tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta.....	12
LIITE.....	13
RINNAKKAISTEKSTI.....	13
rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta.....	13

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Euroopan unionin neuvoston puitepäätös uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyssä

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi 15 päivänä maaliskuuta 2001 puitepäätöksen uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä (EYVL L 82, 22.3.2001). Puitepäätös tuli voimaan 22 päivänä maaliskuuta 2001, jolloin se julkaistiin Euroopan yhteisöjen virallisessa lehdessä.

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 34 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan neuvosto voi tehdä puitepäätöksiä jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä. Puitepäätöksistä ei seuraa välitöntä oikeusvaikutusta. Puitepäätökset velvoittavat jäsenvaltioita saavutettavaan tulokseen nähden, mutta jättävät kansallisten viranomaisten valittavaksi voimaan saattamisen muodon ja keinot.

Puitepäätöksen 4 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että ainakin silloin, kun uhria uhkaa vaara, tälle voidaan päättää tarvittaessa ilmoittaa syytetyt tai rikoksesta tuomitun vapauttamisesta. Puitepäätöksen 4 artiklan 4 kohdan mukaan jos jäsenvaltio toimittaa omasta aloitteestaan 2 ja 3 kohdassa tarkoitettua tietoja, sen on varmistettava uhrille oikeus olla vastaanottamatta niitä, jolle niiden toimittaminen ole pakollista rikosoikeudenkäyntimenettelyyn liittyvistä syistä.

Puitepäätöksen 17 artiklan mukaan jäsenvaltion on saatettava puitepäätöksen noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan 4 artiklan osalta viimeistään 22 päivänä maaliskuuta 2002.

1.2. Lainsäädäntö ja käytäntö

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetussa laissa (39/1889) ei ole säännöksiä, jotka koskisivat tuomitun vapauttamisesta ilmoittamista rikoksen uhrille. Tällaisia säännöksiä ei ole myöskään tutkintavankeudesta annetussa laissa (615/1974).

Vankia ja tutkintavankia koskevien tietojen salassapitoon sovelletaan viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) säännöksiä. Tämän lain 24 §:n 1 momentin 28 kohdan mukaan hallintoviranomaisen asiakirjat ja rekisterit, jotka sisältävät tietoja tuomitusta, vangitusta tai muusta vapautensa menettäneestä, ovat salassa pidettäviä, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna asianomaisen tulevaa toimeentuloa, yhteiskuntaan sopeutumista tai turvallisuutta, ja jos tiedon antamiseen on perusteltu syy. Lain 23 §:n mukaan viranomaisen palveluksessa oleva ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, eikä muutakaan viranomaisessa toimiessaan tietoonsa saamaa seikkaa, josta lailla on säädetty vaitiolovelvollisuus.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 28 kohtaa täydentää vankeinhoitolaitoksen työjärjestyksen (1001/102/2001) 12 §:n 3 momentin 6 kohta. Tämän säännöksen mukaan rangaistuslaitoksen palveluksessa oleva ei saa ilmaista vankia koskevia, vankilaturvallisuuteen liittyviä tai muita salassapidettäviä tietoja sivulliselle tai toiselle virkamiehelle, joka ei tarvitse niitä virkatehtävissään.

Vankeinhoitoviranomaisten vaitiolovelvollisuus koskee vankeinhoidon ja kriminaalihuollon asiakirjoja, rikosseuraamusviraston ylläpitämää vankirekisteriä sekä oikeusministeriön tuomiolauselmajärjestelmään tallennettuja tietoja. Vangin suorittamaa rangaistusta koskevat tiedot, jollaisia ovat myös rangaistusaikaa ja vangin tai tutkintavangin vapautumista koskevat tiedot, ovat siten salassa pidettäviä. Salassapitovelvollisuuden

rikkomisesta säädetään rikoslain (39/1889) 40 luvun 5 §:ssä.

Vankeinhoidon lainsäädännössä ei ole myöskään säännöstä, joka oikeuttaisi vankeinhoitoviranomaisen oma-aloitteisesti ilmoittamaan vangin tai tutkintavangin vapautumisesta uhrille silloinkaan, kun tätä uhkaa vankeinhoitoviranomaisten tiedossa oleva vaara. Myöskään tällaisen tiedon antamisen päätösvallasta ei ole vankeinhoidon lainsäädännössä lain tai asetuksen taseisia säännöksiä, vaan päätösvalta määräytyy viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 14 §:n perusteella. Tämän lain 14 §:n 1 momentin mukaan asia kirjan antamisesta päättää se viranomaisena, jonka hallussa asiakirja on, jollei toisin säädetä. Lain 14 §:n 2 momentin mukaan tiedon asiakirjan sisällöstä antaa se viranomaisen henkilöstöön kuuluva, jolle viranomaisena on tämän tehtävän määrännyt tai jolle se hänen asemansa ja tehtäviensä vuoksi muuten kuuluu.

Jos ulkopuolinen henkilö, esimerkiksi uhri tiedusteleee vangin tai tutkintavangin vapautumisesta, tiedon antamisesta päättää rangaistuslaitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen virkamies. Tällaisia määräyksiä sisältyy rangaistuslaitoksen työjärjestykseen. Useimmiten päätösvalta tiedon antamisesta on määrätty rangaistuslaitoksen täytäntöönpanosta vastaavalle virkamiehelle tai vartiopäällikölle.

Jos rangaistuslaitos kieltäytyy antamasta pyydettyä tietoa, asia voidaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 14 §:n 3 momentin nojalla siirtää rikosseuraamusviraston ratkaistavaksi. Elokuun 1 päivänä 2001 voimaan tulleen rikosseuraamusviraston työjärjestyksen 18 §:n mukaan tiedon antamisesta näissä tapauksissa päättää rikosseuraamusviraston oikeudellisen yksikön johtaja.

Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 28 kohdan mukaan vapautumista koskeva tieto voitaisiin antaa, jos siihen on perusteltu syy. Lisäedellytyksenä on, että on oltava ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna vangin tulevaa toimeentuloa, yhteiskuntaan sopeutumista tai turvallisuutta.

Käytännössä sen arvioiminen, onko vangin vapautumista koskevan tiedon antamiseen perusteltu syy, on useimmiten mahdollista. Tällainen syy voi olla esimerkiksi se, että henkilö, jota vanki on uhkaillut, voi ajoissa varautua vapautumiseen ja ryhtyä uhkausten edellyttämiin toimenpiteisiin. Sen sijaan sen arvioiminen, onko ilmeistä, ettei ilmoittaminen vaaranna vangin toimeentuloa, yhteiskuntaan sopeutumista tai turvallisuutta, on hankalasti tehtävissä. Varsinkin puhelimitse tehdyt tiedustelut ovat ongelmallisia myös sen vuoksi, ettei kysyjän henkilöllisyyttä voida varmistaa. Näistä syistä tiedon antaminen on käytännössä hyvin poikkeuksellista.

Jos ulkopuolinen henkilö ilmaisee olevansa huolissaan oman turvallisuutensa vuoksi, käytäntönä on, että vankeinhoitoviranomaiset ohjaavat henkilön ottamaan yhteyttä paikalliseen poliisiviranomaiseen, jolle vankeinhoitoviranomaiset voivat antaa vapautumista koskevan tiedon viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 26 §:n nojalla. Tämän säännöksen mukaan vankeinhoitoviranomaiset voivat salassapitovelvollisuuden estämättä antaa salassapidettävästä asiakirjasta tiedon toiselle viranomaiselle, jos siitä on erikseen laissa säädetty. Tällainen säännös on esimerkiksi poliisilain (493/1995) 35 §:ssä, jonka mukaan poliisilla on oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä virkatehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu.

Poliisilla on poliisilain 43 §:n 4 momentin mukaan oikeus vaitiolovelvollisuuden estämättä ilmaista sellaisia tietoja, joiden ilmaiseminen on yksittäistapauksessa tarpeen hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman, vapautteen kohdistuvan rikoksen taikka huomattavan ympäristö- tai omaisuusvahingon välttämiseksi.

Käytännössä on erittäin poikkeuksellista, että vankeinhoitoviranomainen tekisi ilmoituksen oma-aloitteisesti, vaikka vankeinhoitoviranomaisten tietoon olisi tullut, että vanki on uhkaillut tiettyä henkilöä.

Vakavissa tapauksissa asiasta voidaan tehdä ilmoitus poliisille.

Poliisilain 1 §:n mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisin on suoritettava myös muut sille erikseen säädetyt tehtävät ja annettava jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Henkilöä voidaan suojata poliisilain 14 §:n kotirauhan suojaamista ja poliisilain 20 §:n rikoksilta ja häiriöiltä suojaamista koskevien säännösten nojalla. Poliisin toimivallassa on päättää, mihin toimenpiteisiin henkilön suojaaminen antaa aihetta.

2. Esityksen tavoitteet ja ehdotetut muutokset

Ehdotuksen tarkoituksena on mahdollistaa, että vankeinhoitoviranomaiset voivat ilmoittaa vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja laitoksesta poistumisesta sekä poistumisluvaa koskevasta ratkaisusta asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos on perusteltua syytä epäillä, että vanki tai tutkintavanki syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Ehdotus perustuu Euroopan unionin neuvoston hyväksymän puitepäätöksen 4 artiklan 3 kohtaan. Ehdotetut säännökset ovat tarpeen puitepäätöksen asettamien vaatimusten täyttämiseksi.

Mahdollisuutta ilmoittaa vangin tai tutkintavangin vapautumisesta ovat ehdottaneet myös rikosuhritoimikunta (komiteanmietintö 2001:5) ja vankeusrangaistuskomitea (komiteanmietintö 2001:6). Rikosuhritoimikunta ehdotti, että erityisesti seksuaali- ja väkivaltarikosten uhrien mahdollisuutta saada halutessaan ilmoitus tekijän vapautumisesta vankilasta tai muusta oleskelusta rangaistuslaitoksen ulkopuolella selvitettäisiin. Toimikunta katsoi, että asia vaatisi ihmisoikeus- ja tietosuojakysymysten huolellisesta selvittämisestä.

Vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa ja

tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaa kokonaisuudistusta valmistellut vankeusrangaistuskomitea ehdotti, että uuteen vankeuslakiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan vangin tai tutkintavangin vapautumisesta voitaisiin ilmoittaa rikoksen uhrille (ehdotetun vankeuslain 19 luvun 4 §).

Puitepäätöksen mukaan riittävää on, että jäsenvaltion lainsäädäntö mahdollistaa sen, että vapautumisesta voidaan päättää tarvittaessa ilmoittaa uhrille.

Puitepäätöksessä ”uhrilla” tarkoitetaan luonnollista henkilöä, joka on kärsinyt vahinkoa, mukaan lukien fyysinen tai henkinen vaurio, henkinen kärsimys tai taloudelliset menetykset sellaisista teoista tai laiminlyönneistä, jotka ovat vastoin jäsenvaltion rikoslakia (1 artikla).

Kansallisessa lainsäädännössä puitepäätöksessä tarkoitettua ”rikoksen uhria” vastaa käsitteellisesti rikosprosessin asianomistaja. Koska asianomistajalla on oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa vakiintunut sisältö, pykälässä ehdotetaan uhri- käsitteen sijasta käytettäväksi asianomistajan käsitettä.

Puitepäätöksen 4 artiklan ilmoittamisoikeus koskee ainoastaan rikoksen uhria eli asianomistajaa, mitä ei kaikissa tilanteissa voida pitää riittävänä suojan tarvetta ajatellen. Samanlaisen suojan tarpeessa voivat olla myös muut henkilöt kuten oikeudenkäynnissä kuultu todistaja taikka uhrin omaiset, joita vanki on uhkaillut. Myös rikoskumppani voi joutua tällaisten uhkausten tai kostotoimenpiteiden kohteeksi. Rikoskumppaneihin ja todistajiin kohdistuva uhkailu saattaa käytännössä olla vakavampaakin kuin asianomistajaan kohdistuva uhkailu.

Näin ollen ei voida pitää hyväksyttävänä, että esimerkiksi rikosoikeudenkäynnissä kuullulle todistajalle, jota vanki uhkailee, ei voitaisi ilmoittaa vangin vapautumisesta. Tällainen tieto voi olla tarpeen, jotta tällainen henkilö voisi etukäteen suojautua mahdollisilta kostotoimenpiteiltä.

Ilmoittamisen ulottamista koskemaan myös muita henkilöitä tukee puitepäätöksen 8 artikla, jonka mukaan kunkin jäsenvaltion on varmistettava riittävä suojelun taso uhrille ja tarvittaessa hänen perheelleen tai

vastaavassa asemassa oleville henkilöille erityisesti heidän turvallisuutensa ja yksityisyytensä suojaamiseksi silloin, kun toimivaltaiset viranomaiset katsovat, että on olemassa vakava kostotoimien uhka tai selviä viitteitä siitä, että heidän yksityisyyttään aiotaan tarkoituksellisesti ja vakavalla tavalla häiritä.

Näistä syistä esityksessä ehdotetaan, että ilmoitus vapauttamisesta voitaisiin tehdä myös muulle henkilölle kuin rikoksen uhrille. Ilmoitusmahdollisuus koskisi myös joitakin muita laitoksesta poistumistilanteita.

Puitepäätöksen mukaan ilmoitus tulisi voida tehdä ”syytetyn” vapauttamisesta, jolloin sen soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät tilanteet, joissa tutkintavanki vapautettaisiin ennen syytteen nostamista. Tutkintavanki voi kuitenkin myös rikoksen esitutkintavaiheessa ja ennen syytteen nostamista uhkailla rikoksen uhrin tai todistajia. Tällaisissa tilanteissa vapautumisesta tulisi voida antaa tietoa, missä vaiheessa tutkintavangin rikosasian käsittely on, joten säännöksen soveltamisesta voisi aiheutua ongelmia, jos sen soveltamisala rajattaisiin puitepäätöksen mukaisesti koskemaan ainoastaan syytteessä olevan tutkintavangin vapauttamista tai muuta poistumista laitoksesta. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että ilmoittamis-oikeus tutkintavangin vapauttamisesta ja muusta laitoksesta poistumisesta olisi riippumatta rikosasian käsittelyvaiheesta. Säännös ehdotetaan otettavaksi tutkintavankeudesta annettuun lakiin.

Tutkintavankeudesta annettua lakia sovelletaan myös poliisin säilytystiloissa pidettäviin tutkintavankeihin. Koska poliisi voi nykyisin poliisilain 43 §:n 4 momentin nojalla ilmoittaa tutkintavangin ja muunkin poliisin tiloissa säilytetyn henkilön vapautumisesta, ehdotettu säännös koskisi ainoastaan vankeinhoitoviranomaisia.

Vankeinhoitoviranomaisilla ei olisi velvollisuutta ilmoittaa vangille tai tutkintavangille siitä, että vapauttamisesta tai laitoksesta poistumisesta on ilmoitettu asianomistajalle tai muulle henkilölle, koska tällaista velvollisuutta ei ole muualla lainsäädännössä säädetty.

Koska kysymys on muutoin salassa pidettävien tietojen ilmoittamisesta ja koska ilmoittaminen koskee rikoksesta epäillyn tai rangaistuksensa suorittaneen henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa, asiasta tulee säätää lailla.

3. Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole mainittavia taloudellisia vaikutuksia.

Ilmoituksen tekemisestä aiheutuu varsin vähäisinä pidettäviä lisätehtäviä vankeinhoitoviranomaisille. Toisaalta menettely yksinkertaistuu, kun vankeinhoitoviranomaiset voivat ilmoittaa asianomistajalle vangin tai tutkintavangin vapautumisesta sen sijaan, että he ohjaisivat henkilön näissä tilanteissa kääntymään poliisin puoleen.

Mahdollisuus antaa tieto vangin tai tutkintavangin vapautumisesta parantaa uhrin asemaa.

4. Asian valmistelu

Ehdotus on valmisteltu virkatyönä oikeusministeriössä. Ehdotuksesta on pyydetty sisäasiainministeriön, tietosuojavaltuutetun, rikosseuraamusviraston ja rangaistuslaitosten johtajien lausunnot.

5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Puitepäätöksen toimeenpanosta aiheutuu myös joitakin muita lainsäädännöllisiä muutostarpeita. Puitepäätöksen 11 artiklan 2 kohdan vaatima muutos esitutkinnasta ja pakkokeinoista annettuun asetukseen (575/1988) valmistellaan oikeusministeriössä.

Eduskunnan käsiteltävänä on parhaillaan hallituksen esitys henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa (HE 26/2001 vp). Esitykseen ei sisälly säännöksiä vangin vapautumisesta ilmoittamisesta.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta

2 luku. Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistusten ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanosta

12 §. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi niistä perusteista, joilla vankeinhoitoviranomaiset voisivat ilmoittaa vangin vapauttamisesta ja laitoksesta poistumisesta sekä poistumislupaa koskevasta ratkaisusta. Ilmoitus voitaisiin tehdä, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta olisi perusteltua syytä epäillä, että vanki syyllistyy henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen.

Säännös antaisi vankeinhoitoviranomaisille oikeuden ilmoittaa, muttei kuitenkaan loisi siihen velvollisuutta.

Vangin vaarallisuutta tai hänen tulevaisuudessa mahdollisesti tekemäänsä rikosta on vaikea ennustaa. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi, että ilmenisi jokin konkreettinen syy epäillä, että vanki tulee vapauduttuaan tekemään asianomistajan tai muun henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen. Pelkästään se, että vanki on tuomittu väkivaltarikoksesta, ei yksinään olisi riittävää.

Uhkaukset voivat olla suullisia tai kirjallisia. Käytännössä vankeinhoitoviranomaiset voivat saada tiedon tällaisesta uhkailusta tarkastustoiminnan yhteydessä esimerkiksi vangin puhelua kuunneltaessa tai kirjeitä luettaessa. Tieto uhkauksista voidaan saada myös asianomistajalta tai muulta henkilöltä itseltään taikka poliisilta. Uhkailun ei tarvitse välttämättä ajoittua laitoksessa oloaikaan, vaan se olisi voinut tapahtua aikaisemminkin.

Käyttäytymisellä tarkoitetaan ennen kaikkea vangin käytöstä rikoksen esitutkinnan ja oikeudenkäynnin aikana sekä tutkintavankeus- ja rangaistusaikana. Esimerkiksi väkivaltarikoksiin tai

väkivaltaisiin järjestysrikkomuksiin syyllistyminen tutkintavankeus- tai rangaistusaikana olisi säännöksessä tarkoitettua käyttäytymistä.

Ilmoituksen tekemisen edellytyksenä olisi lisäksi, että yksittäisessä tapauksessa olisi perusteltu syy epäillä, että vanki syyllistyy pykälässä tarkoitettuun rikokseen. Uhkauksen toteutumisen tulisi siten ylittää tietty todennäköisyyskynnys.

Terveydellä tarkoitettaisiin fyysisen terveyden lisäksi myös psyykkistä terveyttä.

Uhkausten toteutumisen arvioiminen edellyttäisi aina tapauskohtaista kokonaisharkintaa, jossa kiinnitettäisiin huomiota vangin uhkausten tai käyttäytymisen laatuun ja vakavuuteen sekä myös asianomistajan olosuhteisiin. Todennäköisyyttä harkittaessa voitaisiin kiinnittää huomiota myös muun muassa vangin aikaisempaan käyttäytymiseen, vangin rikoksen laatuun ja rikosten uusimismuuteen.

Vapauttamisella tarkoitettaisiin paitsi vangin vapauttamista hänen suoritettuaan koko rangaistusaikansa myös vangin päästämistä ehdonalaiseen vapauteen. Säännös koskisi myös elinkautista vankeusrangaistusta suorittavan vangin armahtamista, joskin käytännössä tällaiset tilanteet olisivat armahdukseen liittyvän harkinnanvaraisuuden vuoksi hyvin epätodennäköisiä. Tieto voitaisiin antaa vapautumisen ajankohdasta ja siitä, mistä rangaistuslaitoksesta vanki vapautuu.

Poistumislomista tai muusta luvanvaraisesta poistumisesta laitoksesta tällaista ilmoitusvelvollisuutta ei sinänsä tarvita, koska vankia ei tule päästää laitoksen ulkopuolelle, jos tällainen vaara on olemassa. Käytännössä on kuitenkin ilmennyt tilanteita, että vanki on uhkausmielessä ilmoittanut tulevansa poistumislupalle tiettyinä aikoina, vaikkei hänelle lupaa olisi myönnettykään. Voi myös olla tilanteita, että vanki anoo saatettua poistumislupaa esimerkiksi lähiomaisen hautajaisiin, johon myös uhattu henkilö on tulossa. On perusteltua, että uhatulle henkilölle voidaan antaa tieto näissä

tilanteissa. Pykälässä tarkoitettu mahdollisuus ilmoittaa poistumislupaa koskevasta ratkaisusta koskisi tällaisia tilanteita.

Laitoksesta poistumisella tarkoitettaisiin esimerkiksi karkaamista tai muuta luvatonpoistumista.

Yleisperusteluissa mainituista syistä vapautumisesta voitaisiin ilmoittaa myös muulle henkilölle kuin asianomistajalle. Muulla henkilöllä tarkoitettaisiin todistajaa tai oikeudenkäynnissä kuultua muuta henkilöä. Muu henkilö voisi olla myös rikoskumppani. Tällainen henkilö voisi olla myös muu kuin oikeudenkäyntiin suoranaisesti liittyvä henkilö. Läheisellä henkilöllä tarkoitettaisiin asianomistajan tai pykälässä tarkoitettujen muun henkilön omaista tai muuta läheistä henkilöä.

Koska kysymys usein on asianomistajalle vaikeista asioista, pykälän 2 momentiksi ehdotetaan säännöstä siitä, että ilmoitus tulisi tehdä hienotunteisuutta noudattaen. Tällä tarkoitetaan, että ilmoittaminen tulisi tehdä sellaista menettelytapaa noudattaen, joka yksittäisessä tilanteessa asianomistajasta tai muusta henkilöstä saatujen tietojen pohjalta olisi soveltuvin. Erityisesti tulisi pyrkiä välttämään herättämästä tarpeetonta huomiota ja järkyttämästä asianomistajaa. Ilmoitus voitaisiin tehdä kirjallisesti, puhelimitse tai henkilökohtaisesti asianomistajan luona käyden. Koska menettelytavat ilmoituksen tekemisessä käytännössä vaihtelisivat, lakiin ei ehdoteta otettavaksi tarkkoja menettelyä koskevia säännöksiä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisäksi puitepäätöksen 4 artiklan 4 kohdan mukaista säännöstä, jonka mukaan asianomistajalla olisi aina mahdollisuus ilmaista, ettei hän halua tietoa vangin vapautumisesta. Riittävää olisi, että henkilö olisi ilmoittanut asiasta vankeinhoitoviranomaisille. Nämä tilanteet olisivat kuitenkin harvinaisempia, koska pykälää sovellettaisiin useimmiten tilanteissa, jossa asianomistaja itse tiedustelee vangin vapautumista vankeinhoitoviranomaiselta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin päätösvallasta. Ilmoituksen tekemisestä voisi päättää sekä rikosseuraamusvirasto että

rangaistuslaitoksen johtaja. Päätösvalta olisi pääsääntöisesti sillä viranomaisella, jolta asiaa tiedustellaan tai jonka tietoon vaara on tullut.

7 luku. Muutoksenhaku

2 §. *Toimivaltainen tuomioistuin.* Vangilla on lain 7 luvun 1 §:n (580/2001) nojalla oikeus hakea muutosta kaikista kurinpitorangaistuksista. Lain 7 luvun 2 §:n 1 momenttia (580/2001) ehdotetaan muutettavaksi siten, että pykälässä oleva viittaussäännös toimivaltaisen tuomioistuimen määräytymisestä koskisi kaikkia lain 7 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja kurinpitorangaistuksia.

1.2. Laki tutkintavankeudesta

14 a §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi edellä ehdotettua rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 12 §:ää vastaava säännös. Säännös koskisi ainoastaan vankeinhoitoviranomaisia. Poliisin toimivalta määräytyisi edelleen poliisilain 43 §:n 4 momentin perusteella, jota voidaan soveltaa myös muiden poliisin tiloissa säilytettävien henkilöiden vapautumisesta ilmoittamiseen, jos lainkohdassa tarkoitettujen edellytykset täyttyvät.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 22 päivänä maaliskuuta 2002.

3. Säättämisjärjestys

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Ehdotuksen mukaan vangin ja tutkintavangin vapauttamisesta voitaisiin antaa tieto asianomistajalle, jos on perusteltua aihetta epäillä, että vanki on vaaraksi tämän hengelle ja terveydelle. Tieto voitaisiin antaa myös muulle henkilölle, jota vanki tai tutkintavanki on uhkaillut. Vaikka ehdotettujen säännökset rajoittavat vangin tai tutkintavangin henkilötietojen suoja, ehdotettuja säännöksiä voidaan pitää

hyväksyttävänä, koska niiden tarkoituksena on suojata asianomistajan tai muun vastaavassa asemassa olevan henkilön henkeä ja terveyttä.

Poliisi voi jo nykyisin poliisilain mukaan ilmoittaa vapautumisesta, joten kysymys on lähinnä menettelyn yksinkertaistamisesta. Ehdotetut säännökset rajoittavat varsin vähäisessä määrin vangin henkilötietojen suojaa niillä suojattaviin perusoikeuksiin nähden ja ovat välttämättömiä hengen ja terveyden suojelemiseksi, joten ehdotettua säätelyä voidaan pitää myös suhteellisuusperiaatteen mukaisena. Ehdotetuissa säännöksissä on tarkasti ja täsmällisesti määritelty, missä tilanteessa

ilmoitus voidaan tehdä sekä mikä viranomainen päätösvaltaa käyttää, joten ehdotetut säännökset ovat tarkkarajaisia ja täsmällisesti määriteltyjä.

Ehdotettu säätely perustuu Euroopan unionin neuvoston puitepäätökseen, jonka toimeenpanoon Suomi on sitoutunut. Lakiehdotukset ovat muutenkin sopusoinnussa perustuslakien kanssa, minkä vuoksi hallitus katsoo, että esitykseen sisältyvät lait voidaan säätää tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

*Lakiehdotukset***1.****Laki****rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 7 luvun 2 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 580/2001, ja *lisätään* lain 2 lukuun siitä lailla 128/1995 kumotun 12 §:n tilalle uusi 12 § seuraavasti:

2 luku

7 luku

Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta**Muutoksenhaku**

12 §

2 §

Toimivaltainen tuomioistuin

Vangin vapauttamisesta ja laitoksesta poistumisesta sekä poistumislupaa koskevasta ratkaisusta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vanki syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen.

Ilmoitus on tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei saa tehdä vastoin asianomistajan tai muun 1 momentissa tarkoitetun henkilön ilmaisemaa tahtoa.

Ilmoittamisesta päättää rikosseuraamusvirasto tai rangaistuslaitoksen johtaja.

Muutosta haetaan valittamalla käräjäoikeuteen. Toimivaltainen on sen paikkakunnan käräjäoikeus, jonka tuomiopiirin alueella 1 §:ssä tarkoitettu päätös on tehty. Käräjäoikeus, jossa on vireillä muutoksenhakemus, voi siirtää asian järjestyksellisen tekopaikan tai vangin sijoituspaikan käräjäoikeuteen taikka muuhun käräjäoikeuteen, joka katsotaan esitettävään selvitykseen, käsittelystä aiheutuviin kustannuksiin tai muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.

Tämä laki tulee voimaan 22 päivänä maaliskuuta 2002.

2.

Laki

tutkintavankeudesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään tutkintavankeudesta 19 päivänä heinäkuuta 1974 annettuun lakiin (615/1974) uusi 14 a § seuraavasti:

14 a §

Tutkintavangin vapauttamisesta ja laitoksesta poistumisesta sekä poistumislupaa koskevasta ratkaisusta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos tutkintavangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että tutkintavanki syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen.

Ilmoitus tulee tehdä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei saa tehdä vastoin asianomistajan tai muun 1 momentissa tarkoitetun henkilön ilmaisemaa tahtoa. Ilmoittamisesta päättää rikosseuraamusvirasto tai rangaistuslaitoksen johtaja.

Tämä laki tulee voimaan 22 päivänä maaliskuuta 2002.

Helsingissä 30 päivänä marraskuuta 2001

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

*Liite
Rinnakkaisteksti*

1.

Laki

rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta annetun lain (39/1889) 7 luvun 2 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 580/2001, ja *lisätään* lain 2 lukuun siitä lailla 128/1995 kumotun 12 §:n tilalle uusi 12 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

12 §

Vangin vapauttamisesta ja laitoksesta poistumisesta sekä poistumislupaa koskevasta ratkaisusta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vanki syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Ilmoitus on tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei saa tehdä vastoin asianomistajan tai muun 1 momentissa tarkoitetun henkilön ilmaisemaa tahtoa. Ilmoittamisesta päätää rikosseuraamusvirasto tai rangaistuslaitoksen johtaja.

7 luku

Muutoksenhaku

2 §

Toimivaltainen tuomioistuin

2 §

Toimivaltainen tuomioistuin

Muutosta haetaan valittamalla käräjäoikeuteen. Toimivaltainen on sen paikkakunnan käräjäoikeus, jonka tuomiopiirin alueella päätös suoritettuna ajan menetyksestä tai ehdonalaisen vapautumisen lykkäämisestä on tehty. Käräjäoikeus, jossa on vireillä muutoksenhakemus, voi siirtää asian järjestyksessä tekopaikan tai vangin sijoituspaikan käräjäoikeuteen taikka muuhun käräjäoikeuteen, joka katsotaan esitettävään selvityksiin, käsittelystä aiheutuviin kustannuksiin tai muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.

Muutosta haetaan valittamalla käräjäoikeuteen. Toimivaltainen on sen paikkakunnan käräjäoikeus, jonka tuomiopiirin alueella *1 §:ssä tarkoitettu päätös on tehty*. Käräjäoikeus, jossa on vireillä muutoksenhakemus, voi siirtää asian järjestyksessä tekopaikan tai vangin sijoituspaikan käräjäoikeuteen taikka muuhun käräjäoikeuteen, joka katsotaan esitettävään selvityksiin, käsittelystä aiheutuviin kustannuksiin tai muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.

Tämä laki tulee voimaan 22 päivänä maaliskuuta 2002.
